

Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Πεδίον Άρεως, Βόλος, 38334,
<http://www.ldsa.gr/>, demolab@uth.gr, +302421074432-33

Η κινητικότητα των συνταξιούχων στον ελλαδικό χώρο

Βασίλειος Γαβαλάς*, Έφη Κωστοπούλου**

Η μετανάστευση πληθυσμών είναι ιστορικά συνδεδεμένη με την αναζήτηση κατάλληλων συνθηκών σε σχέση με επαγγελματικές ευκαιρίες και αναβάθμιση της ποιότητας του βιοτικού τους επιπέδου. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες τα μεταναστευτικά ρεύματα διαφοροποιούνται όλο και περισσότερο και καταγράφεται ένα νέο είδος μετανάστευσης που αφορά άτομα που έχουν διανύσει την παραγωγική τους ηλικία και αναζητούν μια νέα χώρα για να περάσουν το υπόλοιπο της ζωής τους. Στην Ευρωπαϊκή ήπειρο το νέο αυτό μεταναστευτικό ρεύμα αποτελείται κυρίως από Βόρειο-Ευρωπαίους συνταξιούχους που επιλέγουν να μετοικήσουν προς τις μεσογειακές χώρες του Ευρωπαϊκού νότου (Rodríguez, 2001; Casado-Díaz et al., 2004), ενώ στην Ελλάδα επιστρέφουν ακόμη και εγκαθίστανται ως συνταξιούχοι και Έλληνες ομογενείς που είχαν μεταναστεύσει τις προηγούμενες δεκαετίες. Παράλληλα, αντίστοιχες μορφές μετακινήσεις παρατηρούνται και στο εσωτερικό των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών (και προφανώς, σε μικρότερο βαθμό και στη χώρα μας). Η παρούσα μελέτη αναφέρεται κυρίως σε αυτού του τύπου την κινητικότητα στη χώρα μας, και ειδικότερα στη μετανάστευση των συνταξιούχων από τα αστικά κέντρα προς την επαρχία. Ως περίοδος μελέτης επιλέχθηκε η δεκαετία 1991-2001, η ανάλυση έγινε σε επίπεδο Περιφέρειας. Επίσης λήφθηκαν υπόψη κλιματικές παράμετροι που συσχετίστηκαν με τα ποσοστά μετανάστευσης, ώστε να διερευνηθεί η ενδεχόμενη επίδραση του κλίματος στην επιλογή του τόπου μετοίκησης, καθώς περιοχές που χαρακτηρίζονται από ήπιες κλιματικές συνθήκες και καιρικά φαινόμενα που δεν επιβαρύνουν τον ανθρώπινο οργανισμό προτιμώνται στη χώρα μας, όπως και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, από τους συνταξιούχους που επιλέγουν να εγκαταλείψουν τα αστικά της κέντρα.

Τα χαρακτηριστικά της κινητικότητας των συνταξιούχων

Όσο κι αν φαίνεται περίεργο, το ποσοστό των ηλικιωμένων ατόμων που διασχίζουν διεθνή σύνορα για να εγκατασταθούν μόνιμα ή ημι-μόνιμα σε τρίτες χώρες ολοένα και αυξάνεται, ιδίως εντός του Ευρωπαϊκού χώρου (Toyota et al. 2006). Οι ηλικιωμένοι αυτοί (κατά τεκμήριο συνταξιούχοι), επιδεικνύουν τελείως διαφορετική μεταναστευτική συμπεριφορά και έχουν σαφώς διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά από τους υπόλοιπους μετανάστες: δεν μετακινούνται από φτωχότερες σε πλουσιότερες χώρες, αλλά αντιθέτως από χώρες υψηλού εισοδήματος σε χώρες χαμηλότερου εισοδήματος. Δεν μετακινούνται σε αναζήτηση εργασίας, αλλά σε αναζήτησησχόλης. Η εγκατάστασή τους μπορεί να είναι μόνιμη ή για μερικούς μήνες το χρόνο και να παίρνει τη μορφή παλινδρομής κίνησης από τη χώρα καταγωγής τους στη χώρα που επέλεξαν να αποσυρθούν. Η κινητικότητά τους δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε τουρισμός, ούτε μετανάστευση αλλά μοιράζεται στοιχεία και των δύο. Το φαινόμενο στη χώρα μας έχει ερευνηθεί εν μέρει όσον αφορά τους αλλοδαπούς συνταξιούχους που αναλώνουν μέρος ή ακόμη και το σύνολο του χρόνου τους στην Ελλάδα και έχει ονομαστεί «οικισμικός» ή «διαμονητικός» τουρισμός (Μαρμαράς 2006; Λεοντίδου 2005). Ωστόσο, δεν έχει μελετηθεί η πληθυσμιακή κινητικότητα των Ελλήνων συνταξιούχων εντός Ελλάδας, η οποία αποτελεί μέρος της εσωτερικής μετανάστευσης.

Μέθοδοι και δεδομένα

Η παρούσα εργασία εφαρμόζει την προβολική μέθοδο των συνισταμένων κοορτών (cohort-component method) για να εκτιμήσει εμμέσως τη μετανάστευση των ηλικιωμένων στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία 1991-2001. Ως πληθυσμός βάσης ελήφθη ο μόνιμος πληθυσμός στην απογραφή του 1991. Η προβολή έγινε κατά 5-ετείς ομάδες ηλικιών, φύλο και Περιφέρεια για αυτούς που το 1991 είχαν ηλικία 55 ετών και άνω. Στη συνέχεια ο αναμενόμενος πληθυσμός (λαμβάνοντας υπόψη και τη θνησιμότητα στην εξεταζόμενη δεκαετία) των ηλικιωμένων (65+) του 2001, αντιπαραβλήθηκε με τον καταγεγραμμένο στην απογραφή μόνιμο πληθυσμό και η διαφορά αποδόθηκε στη μετανάστευση. Τα ηλικια επιβίωσης πάρθηκαν από εθνικούς (χρονολογικούς) πίνακες επιβίωσης με έτος αναφοράς το 1991 οι δε πίνακες επιβίωσης καταρτίστηκαν χρησιμοποιώντας τους καταγεγραμμένους στην Ελλάδα θανάτους του 1991 και τον πληθυσμό στο μέσο του έτους κατά φύλο και ηλικία του ίδιου έτους¹.

Η προβολή του πληθυσμού έγινε για κάθε φύλο χωριστά και για κάθε μία από τις 13 Υπηρεσίες Περιφερειακής Ανάπτυξης (Περιφέρειες) της χώρας. Από την Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας έχει αφαιρεθεί ο Νομός Θεσσαλονίκης για τον οποίο έγινε ξεχωριστή προβολή πληθυσμού και υπολογισμός της μετανάστευσης. Για την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας δεν χρειάστηκε ειδική επεξεργασία εφόσον η Υπερ-Νομαρχία Αττικής ταυτίζεται γεωγραφικά με την Περιφέρεια Αττικής.

Τέλος χρησιμοποιήθηκαν μετεωρολογικά δεδομένα από 13 πόλεις που επιλέχθηκαν ως αντιπροσωπευτικές για κάθε Περιφέρεια. Τα δεδομένα προέρχονται από μετεωρολογικούς σταθμούς της Εθνικής Μετεωρολογικής Υπηρεσίας και αναφέρονται σε μέσες, μέγιστες και ελάχιστες ημερήσιες θερμοκρασίες της περιόδου 1958-2001. Υπολογίστηκαν μέσες εποχιακές τιμές για κάθε παράμετρο (δηλαδή μέση, μέγιστη, ελάχιστη θερμοκρασία), καθώς και το ετήσιο θερμομετρικό εύρος βάσει των μέσων (ή των ακραίων στην περίπτωση του χάρτη 5) θερμοκρασιών του θέρους και του χειμώνα.

* Λέκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας.
Email: bgav@geo.aegean.gr

** Λέκτορας, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Γεωγραφίας.
Email: ekostopoulou@aegean.gr

¹ Τα στοιχεία για τους θανάτους ανά 5-ετείς ομάδες ηλικιών είναι δημοσιευμένα από την Ε.Σ.Υ.Ε στη Στατιστική της Φυσικής Κίνησης του Πληθυσμού της Ελλάδος κατά το έτος 1991 (1998a). Ο πληθυσμός στο μέσο του έτους για κάθε ηλικιακή ομάδα και φύλο υπολογίστηκε με τη μέθοδο της γραμμικής παρεμβολής, με βάση τον πραγματικό πληθυσμό της απογραφής της 17^{ης} Μαρτίου 1991.

Η μετανάστευση των συνταξιούχων, μια πρώτη ανάλυση σε επίπεδο Περιφέρειας

Οι χάρτες 1-3 απεικονίζουν παραστατικά την κατεύθυνση και την ένταση της κινητικότητας των ηλικιωμένων κατά τη δεκαετία 1991-2001. Παρατηρείται εκροή ηλικιωμένων από την Περιφέρεια Αττικής και το νομό Θεσσαλονίκης, ενώ οι υπόλοιπες Περιφέρειες της χώρας προσέλκυαν ηλικιωμένους σε διαφορετικό βαθμό η κάθε μία. Φαίνεται ότι οι ηλικιωμένοι δείχνουν ιδιαίτερη προτίμηση στα νησιά του νοτίου Αιγαίου, την Κρήτη, τα Ιόνια νησιά (αλλά και την Ήπειρο και τμήμα της Πελοποννήσου), ενώ οι περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας- Θράκης και της Θεσσαλίας προσελκύουν συνταξιούχους σε μικρότερο βαθμό.

Ταυτόχρονα, σε πανελλαδικό επίπεδο το 2001 καταμετρήθηκαν 29.801 περισσότερα άτομα ηλικίας 65+ από ό,τι θα περιμέναμε να βρούμε αν ο πληθυσμός της Ελλάδας ήταν «κλειστός» σε μεταναστευτικές ροές. Αυτό σημαίνει ότι, αν οι προβολές πληθυσμού που διενεργήσαμε είναι ακριβείς, το 1,6% των ηλικιωμένων που βρίσκονταν στην Ελλάδα το 2001 αφίχθησαν από το εξωτερικό τη δεκαετία του 1990. Από τους χάρτες 2 και 3, παρατηρούμε ότι η κατεύθυνση των μεταναστευτικών ρευμάτων δεν φαίνεται να διαφοροποιείται ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες ενώ η ένταση της μετανάστευσης των ηλικιωμένων ανδρών είναι μεγαλύτερη από αυτή των γυναικών.

Οι αιτίες της μετανάστευσης των συνταξιούχων

Οι απώλειες πληθυσμού ηλικιωμένων που σημειώθηκαν στην Περιφέρεια Αττικής και το Νομό Θεσσαλονίκης κατά τη δεκαετία του 1990 μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι έως ένα βαθμό, οι απώλειες αυτές οφείλονται στην επιστροφή συνταξιούχων στον τόπο καταγωγής τους, με το τέλος της επαγγελματικής τους καριέρας στις μητροπολιτικές περιοχές Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Η υπόθεση αυτή επιβεβαιώνεται και από πρόσφατη μελέτη για την εσωτερική μετανάστευση στην Ελλάδα, από την οποία προκύπτει ότι μεταπολεμικά ο μεν νομός Αττικής προσέλκυσε σχεδόν αποκλειστικά τους εσωτερικούς μετανάστες από το δυτικό τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας και από ένα μεγάλο μέρος του νησιωτικού χώρου, ενώ ο νομός Θεσσαλονίκης απορρόφησε την εκροή εσωτερικών μεταναστών από τους περισσότερους νομούς της Μακεδονίας και κατά δεύτερο λόγο από δύο (Ξάνθη και Ροδόπη) εκ των τριών νομών της Θράκης (Κοτζαμάνης, Μίκου 2010). Ειδικότερα όσον αφορά την Περιφέρεια Αττικής, μια σειρά από οικονομικούς-αναπτυξιακούς παράγοντες κατέστησαν μεταπολεμικά την ευρύτερη περιοχή της Αθήνας πόλο έλξης ανθρώπων που αναζητούσαν καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης και οδήγησαν στον υδροκεφαλισμό της πρωτεύουσας (Κοτζαμάνης, Μίκου 2010, Πετράκος 2009).

Ανάλογη έλξη, αν και με σαφώς διαφοροποιημένη ένταση, άσκησαν στον αγροτικό πληθυσμό και τα περισσότερα αστικά κέντρα της χώρας, για τα οποία δεν γνωρίζουμε όμως αν χάνουν πληθυσμό ηλικιωμένων ή όχι καθώς η ανάλυσή μας περιορίζεται σε επίπεδο Περιφέρειας (μία ανάλυση σε επίπεδο Δήμου θα μας επέτρεπε να ελέγξουμε την υπόθεση αυτή). Σε επίπεδο Περιφέρειας η προαναφερθείσα υπόθεση (η επιστροφή τμήματος των συνταξιούχων στον τόπο καταγωγής τους μετά την συνταξιοδότησή τους) ενισχύεται από την ισχυρή αρνητική συσχέτιση που υπάρχει ανάμεσα στο βαθμό αστικοποίησης της κάθε Περιφέρειας και την καθαρή μετανάστευση των ηλικιωμένων (πίνακας 1). Ο συντελεστής συσχέτισης του Pearson (r) είναι $-0,83$ που σημαίνει ότι όσο πιο αστικοποιημένη είναι μια Περιφέρεια τόσο λιγότεροι ηλικιωμένοι εισέρχονται σε αυτήν ανάμεσα στο 1991 και το 2001, ενώ στην περίπτωση της Αττικής και του νομού Θεσσαλονίκης, με ποσοστά αστικού πληθυσμού 99% και 93% αντίστοιχα, έχουμε εκροή ηλικιωμένων.

Οφείλουμε ταυτόχρονα να επισημάνουμε ότι ένας άλλος παράγοντας που πιθανότατα ενίσχυσε τη μετανάστευση των ηλικιωμένων στην εξεταζόμενη δεκαετία, είναι και το γεγονός ότι όλο και περισσότεροι ηλικιωμένοι λαμβάνουν εργασιακή σύνταξη σήμερα από ό,τι σε προηγούμενες δεκαετίες, καθώς το ποσοστό ανασφάλιστων εργαζομένων περιορίστηκε τόσο στην Ελλάδα όσο και στις άλλες αναπτυγμένες χώρες (UN 2001). Το γεγονός αυτό δίνει επομένως στα ηλικιωμένα άτομα την οικονομική δυνατότητα να μετακινηθούν από τον τόπο της τελευταίας εργασίας τους, επιλέγοντας ταυτόχρονα τον νέο τόπο εγκατάστασής τους.

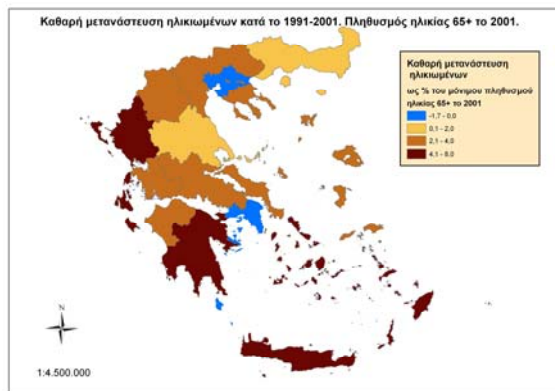
Ο παράγοντας κλίμα, επηρεάζει πιθανόν την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των ηλικιωμένων. Στο διάγραμμα 1 διαφαίνεται μια σχέση ανάμεσα σε κλιματολογικές μεταβλητές και στην κινητικότητα αυτή στη χώρα μας. Οι τιμές του συντελεστή συσχέτισης Pearson's είναι στατιστικά σημαντικές (σε επίπεδο σημαντικότητας 0,05) όταν συσχετίζουμε την καθαρή μετανάστευση των ηλικιωμένων με τη μέση μέγιστη θερμοκρασία του καλοκαιριού ($r = -0,58$) και με το θερμομετρικό εύρος ($r = 0,55$) των περιοχών που μελετάμε. Είναι πιθανόν οι μετακινούμενοι ηλικιωμένοι να αποφεύγουν περιοχές με πολύ ζεστά καλοκαίρια και με μεγάλες διακυμάνσεις θερμοκρασίας (θερμομετρικό εύρος), να αποφεύγουν δηλαδή περιοχές με ηπειρωτικό κλίμα όπως ο Θεσσαλικός κάμπος και τμήμα της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, όπου παρατηρούνται υψηλές τιμές ετήσιου θερμομετρικού εύρους (έως και 20°C), έχοντας ιδιαίτερα θερμά καλοκαίρια και δριμυείς χειμώνες με εξαιρετικά χαμηλές θερμοκρασίες (Φλόκας, 1994).

Συγκρίνοντας τους χάρτες 1 και 4 μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι ηλικιωμένοι «έλκονται» και από περιοχές με σχετικά δροσερά καλοκαίρια, όπως είναι τα νησιά, η νοτιοανατολική Πελοπόννησος, η Ήπειρος και τμήμα της Δυτικής Μακεδονίας. Μπορούμε έτσι να υποθέσουμε ότι η επιλογή των περιοχών εσωτερικής μετανάστευσης σχετίζεται και με κλιματικά κριτήρια, καθώς «προτιμώνται» περιοχές με μεσογειακό ή ορεινό κλίμα, περιοχές που συνδυάζουν κλιματικές συνθήκες που δεν επιβαρύνουν τον ανθρώπινο οργανισμό, όπως θα συνέβαινε σε ένα μεγάλο αστικό κέντρο με την επικράτηση παρατεταμένων επεισοδίων καύσωνα κατά τους θερινούς μήνες (Kovats and Ebi, 2006).

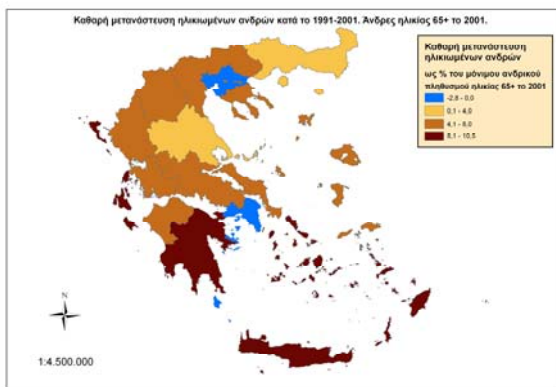
Κοινωνικές και Οικονομικές Επιπτώσεις της μετανάστευσης των συνταξιούχων

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι οι ηλικιωμένοι που άλλαξαν τον τόπο μόνιμης κατοικίας τους ανάμεσα στο 1991 και το 2001 τείνουν να εγκαθίστανται στις λιγότερο αστικοποιημένες περιοχές και στα νησιά. Το μοτίβο αυτό της μετανάστευσης, οδηγεί σε ακόμη μεγαλύτερη αύξηση το ποσοστό των ηλικιωμένων (>65 ετών) στις αγροτικές και νησιωτικές περιοχές σε σύγκριση με τα αστικά της κέντρα (ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το ποσοστό αυτό στην Περιφέρεια Αττικής ήταν το 2001 14,8% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στα Ιόνια νησιά ήταν 20,4% -ΕΣΥΕ, 2001). Κατά συνέπεια οι περιοχές εγκατάστασης των ηλικιωμένων βιώνουν σε μεγαλύτερο βαθμό όλα τα προβλήματα που απορρέουν από την συγκέντρωση υψηλού ποσοστού γηρασμένου πληθυσμού -ιδιαίτερα δε αυτά που απορρέουν από την έλλειψη υπηρεσιών υγείας. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει και ένα ακόμα επιχειρήμα για την αναβάθμιση των υπηρεσιών αυτών στα μικρά και δυσπρόσιτα νησιά του Αιγαίου. Ταυτόχρονα όμως οι συνταξιούχοι αποτελούν πηγή εισοδήματος για τις κοινότητες που διαμένουν. Πολλοί από αυτούς απασχολούνται στις τοπικές κοινωνίες, είτε στα πλαίσια της οικιακής οικονομίας (αγροτικές-αλιευτικές εργασίες μικρής έκτασης) είτε ως εθελοντές στην ελεύθερη αγορά, κάτι που βοηθάει και τους ίδιους αλλά και την κοινότητα (Μηνάτση 2010; Toyota et al. 2006).

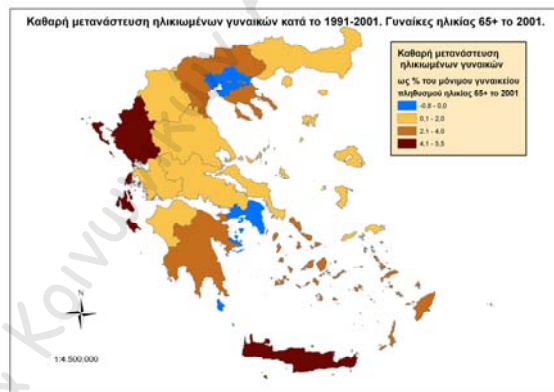
Χάρτης 1: Η μετανάστευση των ηλικιωμένων (και των δύο φύλων) την περίοδο 1991-2001

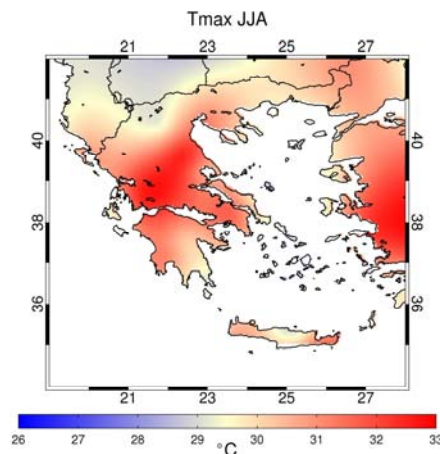
Χάρτης 2: Η μετανάστευση των ηλικιωμένων ανδρών την περίοδο 1991-2001

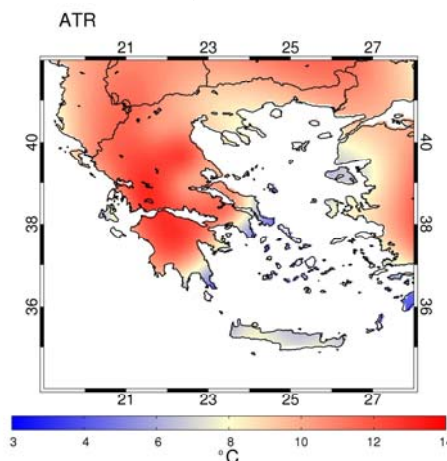
Χάρτης 3: Η μετανάστευση των ηλικιωμένων γυναικών την περίοδο 1991-2001

Χάρτης 4: Μέση μέγιστη θερμοκρασία μηνών Ιουνίου, Ιουλίου, Αυγούστου (τα δεδομένα αφορούν την περίοδο 1958-2000)

Χάρτης 5: Ετήσιο θερμομετρικό εύρος (μέγιστη-ελάχιστη ετήσια θερμοκρασία) κατά την περίοδο 1958-2000

Πίνακας 1: Σχέση βαθμού αστικοποίησης και μετανάστευσης ατόμων ηλικίας 65+. Περιφέρειες/Νομοί Ελλάδας 2001.		
Περιφέρειες	% αστικού πληθυσμού	% καθαρής μετανάστευσης ηλικιωμένων στη δεκαετία 1991-2001
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	59,1	1,61
Κεντρική Μακεδονία (εκτός Θεσσαλονίκης)	53,0	3,44
Νομός Θεσσαλονίκης	92,7	-1,26
Δυτική Μακεδονία	49,1	3,56
Ηπειρος	42,0	6,18
Θεσσαλία	60,6	0,87
Ιόνια νησιά	34,8	7,80
Δυτική Ελλάδα	55,6	3,12
Στερεά Ελλάδα και Εύβοια	54,0	2,37
Αττική	99,0	-1,69
Πελοπόννησος	46,1	5,84
Βόρειο Αιγαίο	43,2	3,60
Νότιο Αιγαίο	60,4	5,95
Κρήτη	58,0	6,16
Σύνολο	72,8	1,63

Pearson's correlation coefficient = -0,83
 Πηγή: για τα % αστικού πληθυσμού: επεξεργασία αποτελεσμάτων Ελληνικής απογραφής 2001. Για τα % μετανάστευσης βλ. τμήμα 2

Συμπεράσματα

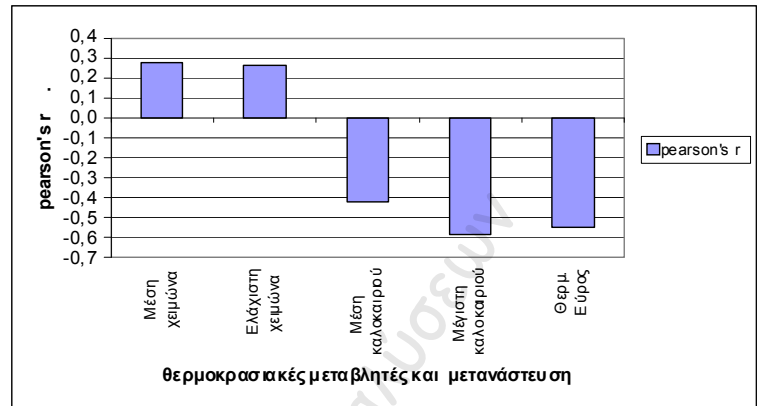
Η μετακίνηση ηλικιωμένων ατόμων από τις μητροπολιτικές περιοχές της Αθήνας και Θεσσαλονίκης προς τις νησιωτικές και παραθαλάσσιες περιοχές είναι μία τάση που φάνηκε αρκετά έντονα τη δεκαετία του 1990. Η μεγάλη πλειοψηφία των ηλικιωμένων μεταναστών αποτελείται από «εσωτερικούς» μετανάστες και πρόκειται ως επί το πλείστον για άτομα που εγκατέλειψαν την Περιφέρεια Αττικής, το Νομό Θεσσαλονίκης και πιθανότατα και άλλα αστικά κέντρα της χώρας και εγκαταστάθηκαν κυρίως στα νησιά των Κυκλάδων, τα Δωδεκάνησα, την Κρήτη, τα Ιόνια νησιά, την Ήπειρο και τμήμα της Πελοποννήσου. Η παρούσα μελέτη τεκμηριώνει την αρνητική σχέση που υπάρχει μεταξύ βαθμού αστικοποίησης μιας περιοχής και μετανάστευσης των ηλικιωμένων, κάτι που μας οδηγεί να υποθέσουμε ότι η κινητικότητα ατόμων ηλικίας 65+ στη δεκαετία του 1990 είναι μέρος μιας παλίνδρομης κίνησης που άρχισε τις δεκαετίες του 1950 και του 1960 με την αναζήτηση εργασίας από νέους ανθρώπους στα αστικά κέντρα της χώρας και επιστροφή στον τόπο καταγωγής τους με το τέλος της επαγγελματικής τους καριέρας. Ταυτόχρονα, για την επιλογή του τόπου εγκατάστασης των συνταξιούχων φαίνεται να παίζει ρόλο και το κλίμα της περιοχής (οι περιοχές με μεγάλες διαφορές θερμοκρασίας μεταξύ χειμώνα και καλοκαιριού πιθανότατα αποφεύγονται από τους συνταξιούχους, ενώ προτιμώνται περιοχές με ήπιους χειμώνες και σχετικά δροσερά καλοκαίρια).

Η ίδια τάση, ακόμη πιο έντονη, παρατηρείται και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες όπου οι ηλικιωμένοι αποσύρονται σε περιοχές με ευχάριστο κλίμα και καλή ποιότητα ζωής όταν λαμβάνουν την εργασιακή τους σύνταξη. Οι περιοχές αυτές ενδέχεται να βρίσκονται και εκτός των συνόρων, κυρίως στο μεσογειακό νότο όπου το κλίμα είναι ηπιότερο. Μεταξύ των περιοχών αυτών βρίσκεται και η χώρα μας, όπου το 2001 το 1,5% του συνόλου των ατόμων 65+ αποτελείται από αλλοδαπούς που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία 1991-2001.

Η κύρια επίπτωση της πληθυσμιακής κινητικότητας των συνταξιούχων είναι η ηλικιακή ανισορροπία στη γεωγραφική κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδας με αποτέλεσμα οι Περιφέρειες που προτιμώνται από τους μετακινούμενους ηλικιωμένους να έχουν σαφώς υψηλότερα ποσοστά γεροντικού πληθυσμού από τις υπόλοιπες. Σε συνδυασμό με την τάση των νέων να μεταναστεύουν στα αστικά κέντρα, μικρές κοινότητες μπορεί να αντιμετωπίζουν ακόμη και έλλειψη εργατικών χεριών, ενώ η αύξηση της ζήτησης υπηρεσιών υγείας από τους ηλικιωμένους είναι μία άλλη παράμετρος που πρέπει να ληφθεί υπόψη από τους πολιτικούς σχεδιαστές, ώστε να ενισχυθούν οι υποδομές των νησιωτικών και απομονωμένων περιοχών τις οποίες χρειάζονται οι συνταξιούχοι.

Δεδομένου δε ότι το μοτίβο πληθυσμιακής μετακίνησης των συνταξιούχων θα παραμείνει το ίδιο και ίσως ενταθεί στο προσεχές μέλλον, θα ήταν σκόπιμο οι επιπτώσεις αυτής της κινητικότητας να ληφθούν υπόψη στις πολιτικές που αφορούν την οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση και τις υπηρεσίες υγείας στις περιοχές που εγκαθίστανται ηλικιωμένοι.

Διάγραμμα 1: Συσχέτιση ποσοστού καθαρής μετανάστευσης ηλικιωμένων στη δεκαετία 1991-2001 και θερμοκρασιακών μεταβλητών (1999-2001).

Πηγή: Βλ. τμήμα 2 (μέθοδοι και δεδομένα). Τα δεδομένα αφορούν 14 περιοχές της Ελλάδας (13 Περιφέρειες και νομό Θεσσαλονίκης).

Βιβλιογραφία

- Casado-Diaz, M.A., Kaiser, C., Warnes, A.M. (2004) "Northern European retired residents in nine southern European areas: characteristics, motivations and adjustment", *Ageing & Society* 24, 353-381.
- King R. (2009) "Geography, Islands and Migration in an Era of Global Mobility" *Island Studies Journal*, 4 (1), pp. 53-84
- Kovats R.S. and K.L. Ebi. (2006) Heatwaves and public health in Europe. *European J Public Health*, 16: 592599.3
- Rodriguez, V. (2001) "Tourism as a recruiting post for retirement migration", *Tourism Geographies* 3(1), 52-63.
- Toyota M., Böcker A., Guild E. (2006) "Pensioners on the move: social security and trans-border retirement migration in Asia and Europe" *IIAS Newsletter*, 40, p. 30.
- UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2001), *World Population Ageing 1950-2050*. UN, New York.
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας (1998b) Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού και κατοικιών της 17ης Μαρτίου 1991 Αθήνα: ΕΣΥΕ, 6 τόμοι
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος (1998a) *Στατιστική της Φυσικής Κινησεως του Πληθυσμού της Ελλάδος κατά το έτος 1991*, Αθήνα, Ε.Σ.Υ.Ε.
- ΕΣΥΕ Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού και κατοικιών της 18ης Μαρτίου 2001 URL: <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE/PAGE-database>
- Κοτζαμάνης Β., Μίχου Ζ. (2010) «Πού γεννήθηκα, πού κατοικώ; Η γεωγραφική κινητικότητα στον Ελλαδικό χώρο, μια πρώτη χωρική προσέγγιση» *Δημογραφικά Νέα*, 11, pp. 1-6.
- Λεοντίδου, Λ. (2005). Αγεωγράφος χώρα: Ελληνικά Είδωλα στις Επιστημολογικές Διαδρομές της Ευρωπαϊκής Γεωγραφίας. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
- Μαρμαράς Ε. (2006), "Σύγχρονες τάσεις αστικοποίησης στο Αιγαίο Πέλαγος", στο Κ. Κοτζιά, Η. Κωνσταντόπουλος, Λ. Παπαδόπουλος, και Κ. Φιλοξενίδου (επιμ.), Το Αιγαίο: Μία διάσπαρτη πόλη, Κατάλογος της ελληνικής συμμετοχής στη 10η Διεθνή Έκθεση Αρχιτεκτονικής Μπιενάλε Βενετίας
- Μηνάτση Μ. (2010) *Τουρισμός και Μετανάστες στη Νησιωτική Ελλάδα: Η περίπτωση της Ρόδου*. Πτυχιακή εργασία. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Τμήμα Γεωγραφίας.
- Πετράκος Γ. (2009) «Περιφερειακές ανισότητες και επιλεκτική ανάπτυξη: οι οικονομικές δυναμικές του χώρου και οι προϋποθέσεις άσκησης αποτελεσματικής πολιτικής» στο 25 *Κείμενα για το σχεδιασμό και την ανάπτυξη του χώρου*. Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Φλόκας, Α. (1994) Μαθήματα μετεωρολογίας και κλιματολογίας, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη.